

Peter Štih, *The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic. Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450, Vol. 11)*. Leiden – Boston : Brill, 2010. XXIV + 463 str.

Peter Štih je nedvomno eden tistih slovenskih zgodovinarjev, ki ga javnosti ni potrebno posebej predstavljati. Pa ne samo ožji sferi zgodovinske znanosti, kjer je s kvaliteto svojih del in časovnim razponom, ki ga kompetentno obvlada – od zgodnjega srednjega veka preko poznosrednjeveških tem vse do vprašanj nastajanja slovenske nacionalne zavesti in historiografije – dokazal, da sodi v sam vrh. Medijsko je prisoten tudi v širši javnosti, kjer si drzne razgaliti kakšen zgodovinski mit, v kakršne smo včasih klišejsko ujeti še od šolskih klopi. A prepoznavnost in samozadostnost v podalpski deželici za resnega in predanega znanstvenika ne moreta – in ne bi smeli biti – zadovoljivi. Zaslužen ugled v domači srenji – vsaj v zgodovinopisju in še kakšni humanistični znanosti – namreč ne pomeni tudi prepoznavnosti raziskovalca in njegovih znanstvenih dosežkov v tujini. Za to se mora znanstvenik pogosto potruditi sam, z aktivnim obiskom tujih znanstvenih srečanj, objavami v tujih znanstvenih revijah (npr. tudi z lastnim plačevanjem prevodov). Da, gre za samopromocijo – a v pozitivnem smislu. Nenazadnje gre pri publiciranju kvalitetne slovenske znanosti v tujini za promocijo naših dosežkov, naše kulture in identitete ter za utrjevanje naše prepoznavnosti, ki nam je v svetu tako manjka.

Štih je nedavno (2010) pri elitni nizozemski založbi Brill s sedežem v Leidnu, ki se ponaša s kar 325 leti publiciranja znanstvenega tiska, v zajetni knjigi na 487 straneh v angleščini izdal izbor svojih znanstvenih razprav. Knjiga ima naslov »Srednji vek med Vzhodnimi Alpami in severnim Jadranom; Izbrane razprave iz slovenske historiografije in srednjeveške zgodovine« in je izšla kot enajsta v seriji, namenjeni zgodovini vzhodne Srednje ter Vzhodne Evrope v srednjem veku (*East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450*). Potrebno je poudariti, da skuša založba Brill v svojih serijah in podserijah – samo za srednjeveško zgodovino je na primer 31 književnih serij – združevati kvalitetna znanstvena dela iz celotne Evrope, še zlasti iz Srednje in Vzhodne, ki sta v zahodni historiografiji še vedno slabo poznani, če ne celo zapostavljeni. Serijo, v kateri je izšla Štihova knjiga, ureja Romun Florin Curta, specialist za zgodovino in arheologijo srednjega veka, ki trenutno deluje na University of Florida v ZDA in se je leta 2001 proslavil s knjigo o »nastajanju« Slovanov (*The Making of the Slavs. History and Archaeology of the Lower Danube region c. 500–700*).

Štihovala knjiga vključuje osemnajst obsežnih znanstvenih razprav, ki so bile vse že prej objavljene in so sedaj delno predelane oz. dopolnjene z novejšo literaturo. Kot sam pravi v predgovoru, so rezultat več kot 20-letnega – in dejansko zelo plodovitega – znanstvenega raziskovanja predvsem srednjeveške zgodovine prostora med Vzhodnimi Alpami in Jadranom. Razdeljene so v tri sklope: prvi je namenjen slovenski historiografiji – njenim mitom in stereotipom (vključno s Karantanijo kot »državo Slovencev« in vprašanjem ustoličevanja koroških vojvod) ter problemom oblikovanja slovenskega naroda in razumevanja njegove zgodovine (4 razprave). Ta del je s poglobljeno predstavitevjo nekaterih pomembnih problemov starejše slovenske zgodovine nedvomno zelo važen za prezentacijo in razumevanje naše identitete in zgodovinske specifik v tuji znanstveni srenji. Drugi in najobsežnejši del knjige (8 razprav) je posvečen zgodnjemu srednjemu veku: vprašanjem naselitve Slovanov, zgodnesrednjeveških političnih struktur v vzhodnoalpskem prostoru (zlasti Karantanije in Karniole kot slovanskih gentilnih kneževin) ter njihovih odnosov in razmerij s sosednjimi ljudstvi in strukturami na zahodu in vzhodu (Franki, Bavarci, Langobardi, Avari, Bizantinci idr.). V teh razpravah je Štih povzel svoje pomembne ugotovitve, ki so v skladu s sodobnimi pogledi znanosti o zgodnesrednjeveških etnogenezah dodobra prevettrile razumevanje (kot vemo, ne brez pretresov) zgodnje slovenske zgodovine in ga razbremenile pretirane »nacionalne« obarvanosti starejšega slovenskega zgodovinopisja. Še zlasti s tega vidika znanstvenega »premika« v interpretaciji je ta del zelo pomemben za tuje strokovnjake. Tretji del (6 razprav) je namenjen visoko- in poznosrednjeveškim temam, predvsem tistim, s katerimi je bil slovenski prostor vpet v politične in strukturne procese Srednje Evrope in so tudi primerjalno gledano interesantne za tuje strokovnjake. Gre za oris nastanka škofijskih zemljiških gospostev (Salzburga, Freisinga, Briksna, Ogleja in Krke) na današnjem slovenskem ozemlju. Za vlogo oziroma položaj oglejskega patriarha kot mejnega grofa na Kranjskem, kjer je precizno orisan tudi boj za prevlado na Kranjskem v 13. stoletju, ki je v ta prostor pritegnil vse glavne politične akterje nemškega cesarstva tistega časa. Dve razpravi se ukvarjata s problemom nastanka dežel kot temeljnega političnega oziroma ustavnopravnega procesa v poznosrednjeveškem cesarstvu: prva je o grofih Goriških in njihovem oblikovanju treh samostojnih dežel – grofije Goriške, Pazinske grofije v Istri ter grofije v Marki in Metliki na Dolenjskem; druga o grofih Celjskih in vprašanju njihove deželnoknežje oblasti in samostojne dežele Celjske. Razprava o začetkih Ljubljane in bavarskem plemstvu je ne samo popolnoma nov pogled na začetke ljubljanskega zemljiškega gospostva in mesta, temveč je prinesla izjemno zanimive in donedavna neznane informacije o vlogi nekaterih vodilnih bavarskih plemiških rodbin 10. in 11. stoletja v osrednjem slovenskem prostoru (npr. Vohburgov, Bogenskih, Machlandov). Zadnja od razprav malo izstopa iz konteksta ostalih v tem sklopu, a ni zato nič manj pomembna za slovensko in širše evropsko zgodovino: gre za ustoličevanje koroških vojvod – vprašanja razvoja tega obreda, tradicije in recepcije (oziroma interpretacije) pri Slovencih. Tu so natančno analizirani viri o ustoličevanju in njihova vrednost ter prikazane vse nejasnosti, možne interpretacije in dosedanje kontroverze.

Ker je bilo ozemlje današnje Slovenije že od 10. stoletja in nadaljnje celo tisočletje sestavni del srednjeevropskega nemškega cesarstva, je bilo seveda vpeto v njegove politične, družbene, gospodarske in kulturne tokove in je v njem tudi odigralo določeno – na trenutke nemajhno – vlogo. Poznavanje in razumevanje zgodovine prostora »med Vzhodnimi Alpami in Jadranom«, relativno daleč stran od siceršnjih centrov moči, pa je v tujini – razen redkih izjem npr. med avstrijskimi znanstveniki – zelo mizerno, do neke mere tudi po naši lastni krivdi. S tega vidika se mi zdi zadnji sklop razprav še posebej pomemben za zahodno zgodovinsko publiko. V tem kontekstu je potrebno pohvaliti avtorja, da je v knjigo vključil nekaj odličnih zgodovinskih zemljevidov, ki tujemu bralcu bistveno olajšajo vizualizacijo obravnavanega prostora in razumevanje predstavljenih tematik. K temu pripomore tudi konkordančni seznam slovenskih ter nemških (in italijanskih) krajevnih imen, ki so marsikateremu potencialnemu bralcu poznana le v tujih variantah. Knjiga vsebuje še obsežen in zelo izčrpen indeks oziroma kazalo osebnih in krajevnih imen, ki ima »dodano vrednost«, saj pri osebah vključuje tudi statusno navedbo (npr. cesar, kralj, knez, vojvoda, grof, škof, ministerial). Poleg vsega navedenega je nenazadnje potrebno posebej pohvaliti še vrhunski angleški prevod Franceta Smrketa, ki se je večje izogibal čerem prevajanja zapletene zgodovinske tematike in specifične terminologije, kar je včasih lahko trd oreh in že pri preprostih povzetkih v slovenskih periodičnih publikacijah neredko pripelje do pravih skrpucal.

Štih je, kolikor je meni znano, prvi od slovenskih zgodovinarjev, ki je uspel izdati izbor svojih znanstvenih razprav v tujini – v jeziku, ki bo knjigi nedvomno utrl pot v najširšo znanstveno srenjo. S preciznim in korektnim citiranjem ter izredno obsežnim in izčrpnim seznamom sekundarne literature, kjer je na kar 32 straneh zajetih tudi več sto bibliografskih enot slovenskih znanstvenikov, ki se tako ali drugače ukvarjamo z vprašanji srednjega veka in kasnejših obdobj – zgodovinarjev kot tudi arheologov, jezikoslovcev, etnologov in drugih – je prezentiral na nek način dosežke celotne slovenske zgodovinske znanosti in na splošno humanistike zadnjih desetletij. Ta izdaja za Štiha osebno nedvomno pomeni enega vrhuncev dosedanje znanstvene kariere, ki – ob nedavnem praznovanju šele petdesetletnice – gotovo še ni zaključena. Smatramo pa jo lahko obenem tudi za velik uspeh celotnega slovenskega zgodovinopisja. Petru za ta dosežek prijateljsko in iskreno čestitam!

Miha Kosi